

O'ZBEKISTONDAGI XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA AHOLINI ISH BILAN BANDLIGINI TASHKIL ETISHNING INNOVATSION XUSUSIYATLARI

Sodiqova Nigora To'rayevna

Osiyo xalqaro universiteti

“Iqtisodiyot” kafedrasida assistent o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonida aholini ish bilan bandligini ta'minlashda innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Maqolada raqamli iqtisodiyot, masofaviy ish o'rinlari, startaplar va texnoparklar, yashil iqtisodiyot va ekologik tadbirkorlik, shuningdek, agrobiznes va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi innovatsion imkoniyatlar ko'rib chiqiladi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish, yangi kasb-hunarlarini o'rgatish va qayta tayyorlash dasturlari orqali yangi ish o'rinlari yaratilishi, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va barqaror rivojlanishga erishish usullari tahlil qilinadi. Maqola mamlakatda tadbirkorlik va aholini ish bilan band qilish masalalarida innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: xususiy tadbirkorlik, ish bilan bandlik, raqamli iqtisodiyot, innovatsiya, startaplar, yashil iqtisodiyot, ekologik tadbirkorlik, agrobiznes, texnoparklar, masofaviy ish o'rinlari, iqtisodiy rivojlanish, diversifikatsiya, qayta tayyorlash.

Kirish.

O'zbekistonda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholini ish bilan bandligini ta'minlash iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlariga aylangan. Xususiy tadbirkorlik nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki yangi ish o'rinlarini yaratadi va aholi bandligini oshiradi.

O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va ish o'rinlarini yaratish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar ko'plab mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayoti uchun ijobiy natijalar berishi mumkin. Xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun yaratilayotgan innovatsion yondashuvlar va strategiyalar, xususan, raqamli texnologiyalar, biznes inkubatsiyalari, startaplarni qo'llab-quvvatlash dasturlari va malakali kadrlar tayyorlash kabi sohalarda amalga oshirilayotgan islohotlar iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, ish bilan bandlikni ta'minlashning innovatsion xususiyatlari tadbirkorlik faoliyatining samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi orasida bandlik darajasini oshirishda muhim omil bo'ladi. Bu maqolada, O'zbekistondagi xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholini ish bilan bandligini tashkil etishning innovatsion xususiyatlarini, shuningdek, ushbu jarayonda yuzaga kelayotgan muammolar va ularni hal etish yo'llarini ko'rib chiqamiz.

Jahon iqtisodiyotida yangi texnologiyalar va innovatsiyalar tezkor rivojlanishi, ish bozoridagi talab va taklifni o'zgartirishi, yangi biznes modellarini yuzaga keltirishi mumkin. O'zbekistonda bu jarayonlar qanday amalga oshirilayotganini tahlil qilish, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun qaysi innovatsion yondashuvlar samarali ekanligini aniqlash maqsadida, maqolamizda ilgari surilgan g'oyalar va amaliyotlarni batafsil ko'rib chiqamiz.

Adabiyotlar sharhi.

O'zbekistondagi xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholini ish bilan bandligini tashkil etishning innovatsion xususiyatlarini tahlil qilishda mavjud adabiyotlar muhim rol o'ynaydi. Mamatov, R. (2020) "O'zbekistonda xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi: muammolar va istiqbollar" (Iqtisodiy Tadqiqotlar Jurnal, 15(2), 45-62) deb nomlangan maqolasida O'zbekistonda xususiy tadbirkorlikning rivojlanish tarixini, uning iqtisodiy samaradorligini va mavjud muammolarni tahlil qiladi. Mamatov tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat siyosatining rolini va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan innovatsion strategiyalarni ko'rib chiqadi. Raximov, A (2019). "Ish bilan bandlikni oshirish uchun innovatsion yondashuvlar: O'zbekistondagi tajriba" (Bandlik va Ijtimoiy Himoya, 22(4), 78-91) deb nomlangan tadqiqot ish bilan bandlikni oshirish bo'yicha yangi yondashuvlar va texnologiyalarni muhokama qiladi. Raximov innovatsion dasturlar, raqamli texnologiyalar va biznes inkubatsiyalari kabi vositalarning ish o'rinlarini yaratishda qanday qo'llanilayotganini tahlil etadi. Jalilov, B. (2021) "Xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash: davlat siyosati va strategiyalar" (Biznes va Iqtisodiy Rivojlanish, 10(3), 55-70.) deb nomlangan Jalilovning asari xususiy sektorni rivojlantirish uchun davlat siyosatining ahamiyatini, innovatsion yondashuvlarni va iqtisodiy strategiyalarni ko'rib chiqadi. Tadqiqot, O'zbekistondagi xususiy tadbirkorlik muhitining yaxshilanishi va qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarini tahlil qiladi. Bu adabiyotlar O'zbekistondagi xususiy tadbirkorlik va ish bilan bandlik masalalarida innovatsion yondashuvlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ular tadbirkorlik muhitining rivojlanishi, ish o'rinlari yaratish, va innovatsion strategiyalarni amalga oshirishdagi muhim omillarni ko'rsatadi. Maqolalarda keltirilgan tahlillar va tajribalar, mavjud holatni baholash va kelajakdagi strategiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi.

Asosiy qism.

Respublika iqtisodiyotining jadal rivojlanishi va maqsadli ko'rsatkichlarga erishish bo'yicha Dastur vazifalarini bajarish uchun 2030 yilga kelib ish bilan band bo'lganlar sonini 16,7 million kishiga yetkazish, bunda ish bilan band aholining o'rtacha yillik o'sishi 1,6 foizni yoki 245 ming kishini tashkil etishi kutilayotganligi, 2030 yilgacha barcha xotin-qizlar va erkaklarni, shu jumladan, yoshlar va nogironligi bo'lgan shaxslarni barqaror va samarali bandlik hamda munosib ish bilan, shuningdek, teng qiymatli mehnat uchun teng

ish haqi to'lanishini ta'minlash yo'nalishidagi (8 maqsaddagi 5-vazifa bo'yicha) asosiy muammolaridan biri bu norasmiy bandlik hisoblanib, bugungi kunda noqishloq xo'jaligi sektorlarida norasmiy bandlik ulushi 54,3 foizni tashkil etmoqda. Norasmiy bandlik ulushi erkaklar va ayollarga nisbatan bo'lib, erkaklarning 22,1 foizi norasmiy ish bilan band bo'lsa, ayollarda bu ko'rsatkich atigi 12,5 foizni tashkil qilishi ta'kidlandi.¹

1-jadval

Kichik tadbirkorlik subyektlarida band bo'lganlar soni²

Klassifikator	2021	2022	2023-Q1	2023-Q2
O'zbekiston Respublikasi	10080,6	10131,1	10160,9	10278,9
Qoraqalpog'iston Respublikasi	521,6	528,9	529,4	559,2
Andijon viloyati	1020	1040	1045,5	1051
Buxoro viloyati	576,8	579,6	579,5	591,4
Jizzax viloyati	434,1	422,6	422,4	424,7
Qashqadaryo viloyati	943,7	943,8	938,7	946,8
Navoiy viloyati	214,5	209,7	211	216,8
Namangan viloyati	907,7	891,9	888,8	891,3
Samarqand viloyati	1174,7	1197,8	1211,5	1211
Surxondaryo viloyati	785,5	773,6	775,4	780,2
Sirdaryo viloyati	248,7	244,1	248,9	243,5
Toshkent viloyati	853,3	843,3	844,1	856,3
Farg'ona viloyati	1164,7	1190,4	1184,6	1215,4
Xorazm viloyati	574,3	579,3	581,3	612,2
Toshkent shahri	661	686,1	699,8	679,1

Tadqiqot jarayonida O'zbekistonda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda aholini ish bilan bandligini ta'minlash uchun bir qator yangi innovatsion yo'llarning tahlilini amalga oshirdik.

1. Raqamli iqtisodiyot va onlayn platformalar orqali ish o'rinlari yaratish. Frilanserlik va masofaviy ish. O'zbekistonda internet infratuzilmasi rivojlanib borishi bilan frilanserlik va masofaviy ish joylari yaratish imkoniyati oshdi. Bu nafaqat poytaxtda, balki viloyatlarda ham aholini ish bilan ta'minlashda katta yordam bermoqda. Elektron tijorat (E-tijorat). Mahalliy tadbirkorlar elektron tijorat platformalarida o'z bizneslarini yo'lga qo'yib, onlayn savdo orqali yangi ish o'rinlari yaratmoqdalar.

2. Startap ekotizimini rivojlantirish. Innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash. O'zbekistonda innovatsion startaplar uchun maxsus inkubator va akselerator dasturlari tashkil etilib, yangi biznes g'oyalarni qo'llab-quvvatlash orqali yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Bu jarayon yoshlar orasida xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga yordam bermoqda. Texnoparklar va innovatsion markazlar. Texnoparklar orqali innovatsion texnologiyalarga asoslangan startaplar rivojlantirilmoqda. Ular nafaqat yangi texnologiyalarni yaratish, balki yangi ish o'rinlarini yaratishda ham samarali vosita bo'lmoqda.

¹ <https://mehnat.uz/oz/news/aholi-bandligini-taminlash-istiqboli-xususida>

² <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship-2>

3. Kichik va o'rta korxonalar uchun soliq va moliyaviy rag'batlar. Soliq imtiyozlari. Kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari uchun soliq imtiyozlari yaratilgan bo'lib, bu o'z navbatida yangi ish o'rinlari yaratish va tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish uchun qo'shimcha turtki beradi. Davlat grantlari va subsidiyalar. Innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantirish maqsadida davlat tomonidan grant va subsidiya dasturlari joriy etilgan bo'lib, bu ko'plab yangi bizneslarni tashkil etishga yordam beradi.

4. Kasb-hunar o'rgatish va qayta tayyorlash dasturlari. Monomarkazlar va trening markazlari. Aholini yangi kasblar bilan tanishtirish va ularni zamonaviy mehnat bozoriga moslashtirish uchun maxsus trening markazlari va monomarkazlar tashkil etilmoqda. Bu markazlarda yangi kasblar bo'yicha ta'lim olish orqali ko'plab ishchi o'rinlari yaratilmoqda. Innovatsion ta'lim dasturlari. Zamonaviy ta'lim dasturlari orqali yangi kasblar va bilimlar olish imkoniyatlari kengaymoqda, bu esa xususiy tadbirkorlik sohasida malakali ishchi kuchini yaratishga xizmat qiladi.

5. Yashil iqtisodiyot va ekologik tadbirkorlik. Yashil texnologiyalar. O'zbekiston yashil iqtisodiyotga o'tishni rejalashtirgan bo'lib, bu jarayonda ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali yangi innovatsion biznes tarmoqlari yaratilmoqda. Yashil tadbirkorlikning rivoji aholini band qilishning yangi yo'llaridan biri hisoblanadi. Geotermal va quyosh energiyasidan foydalanish. Energiya ishlab chiqarish jarayonlarida yangi texnologiyalarni joriy etish orqali kichik va o'rta tadbirkorlar o'z bizneslarini rivojlantirishi va yangi ish o'rinlari yaratishi mumkin.

6. Agrobiznes va qishloq tadbirkorligini rivojlantirish. Agrotexnologiyalarni joriy qilish. Qishloq joylarida yangi agrotexnologiyalarni qo'llash orqali hosildorlikni oshirish va yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatlari kengaymoqda. Fermer va tadbirkorlar innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali qishloq hududlarida yangi bizneslarni rivojlantirishga harakat qilmoqdalar. Qishloq joylarida kooperatsiyalar. Qishloq xo'jaligida kooperatsiyalarni tashkil qilish orqali yangi ish o'rinlari yaratish, xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va bozorlarni kengaytirish imkoniyatlari yaratilmoqda.

7. Turizm va xizmat ko'rsatish sohasida bandlik. Turizm infratuzilmasini rivojlantirish. Turizm va mehmondo'stlik sohalarida yangi infratuzilmalarni rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Mehmonxona, restoran va boshqa xizmat ko'rsatish sohalarida ko'plab yangi vakansiyalar ochilmoqda. Eko-turizm va agro-turizm. O'zbekistonning tabiiy boyliklari va qishloq xo'jaligi hududlarini rivojlantirish orqali eko-turizm va agro-turizmni kengaytirish, bu sohada yangi tadbirkorlik loyihalari tashkil qilishga yordam beradi.

Bu yo'llar O'zbekistonda aholini ish bilan bandligini oshirish va mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda katta ahamiyat kasb etadi. Innovatsiyalarni tatbiq etish orqali iqtisodiyotning turli sohalarida yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatlari kengaymoqda.

O'zbekistonda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholini ish bilan band qilishda bir qator rivojlangan davlatlarning tajribalaridan foydalanilgan. Ushbu davlatlar innovatsion yondashuvlar va iqtisodiy o'sish modellari orqali samarali bandlik siyosatini yo'lga qo'ygan. Maqola jarayonida O'zbekiston tajriba olgan ba'zi rivojlangan davlatlarning tajribalarini tahlilini o'tkazdik.

AQSh (Amerika Qo'shma Shtatlari). Startup ekotizimi va innovatsiyalarni rivojlantirish. AQSh innovatsion tadbirkorlikning markazi bo'lib, xususan, Silikon vodiysi startaplar va texnoparklar orqali innovatsiyalarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratadi. O'zbekiston bu tajribadan startaplarni qo'llab-quvvatlash, texnoparklar va akseleratorlar tashkil qilishda foydalanmoqda. Raqamli iqtisodiyot va texnologik tadbirkorlik. AQShda raqamli iqtisodiyot sohasidagi tadbirkorlikni rivojlantirish orqali ko'plab yangi ish o'rinlari yaratildi. O'zbekiston bu tajribani raqamli xizmatlar, elektron tijorat va IT sohasida qo'llamoqda.

Germaniya. Kasb-hunar va texnik malaka oshirish dasturlari. Germaniya o'zining ikki tomonlama ta'lim tizimi orqali kasb-hunar o'rgatish dasturlarida katta muvaffaqiyatga erishgan. Bu tizimda ta'lim va ishlab chiqarish birlashtirilib, yoshlar malakali kasb egasi bo'lishadi. O'zbekiston Germaniya tajribasidan foydalanib, monomarkazlar va trening markazlari orqali aholini kasbiy malaka oshirishga yo'naltirmoqda. Iqtisodiy klasterlar. Germaniya iqtisodiy klasterlar orqali qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish sohalarida katta muvaffaqiyatga erishgan. O'zbekiston ham iqtisodiy klasterlarni rivojlantirish orqali qishloq xo'jaligi va sanoatda innovatsion yondashuvlarni tatbiq etmoqda.

Janubiy Koreya. Texnoparklar va innovatsion infratuzilma. Janubiy Koreya texnoparklar va innovatsion markazlar yaratishda dunyoda yetakchi hisoblanadi. O'zbekiston Janubiy Koreyaning texnoparklar va innovatsion startaplarni rivojlantirish bo'yicha tajribasidan foydalanib, o'zining texnopark va IT-parklarini rivojlantirmoqda. Yuqori texnologiyali eksport va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish. Janubiy Koreya raqamli texnologiyalar va yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti orqali iqtisodiyotini rivojlantirmoqda. O'zbekiston bu tajribadan IT sohasini rivojlantirishda foydalanmoqda.

Yaponiya. Yashil iqtisodiyot va ekologik tadbirkorlik. Yaponiya ekologik texnologiyalar va yashil iqtisodiyot bo'yicha yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. O'zbekiston bu tajribadan foydalanib, yashil iqtisodiyot va ekologik tadbirkorlikni rivojlantirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini kengaytirish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rmoqda. Sanoat innovatsiyalari va texnologiyalarni modernizatsiya qilish. Yaponiya ishlab chiqarishda yuqori texnologiyali innovatsiyalarni joriy etish orqali samarali bandlikni ta'minlaydi. O'zbekiston sanoat va texnologik modernizatsiyaga e'tibor qaratib, bu tajribadan foydalanmoqda.

Shvetsiya. Sotsial tadbirkorlik va barqaror rivojlanish. Shvetsiya barqaror rivojlanish va ijtimoiy tadbirkorlik orqali jamiyatda bandlikni oshirishga katta e'tibor qaratadi. O'zbekiston Shvetsiyaning sotsial tadbirkorlik bo'yicha tajribasidan foydalanib, aholini band qilishning yangi yo'llarini izlamoqda. Yashil texnologiyalar va qayta ishlash. Shvetsiya qayta ishlash va chiqindilarni boshqarish sohasida katta tajribaga ega. O'zbekiston ushbu sohada ekologik loyihalarni rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlari yaratishni maqsad qilgan.

Singapur. Ta'lim va innovatsion ekotizimlarni rivojlantirish. Singapur ta'lim va ilmfan sohalarida innovatsion ekotizimni shakllantirgan. O'zbekiston Singapurning ta'limdagi tajribasidan foydalanib, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish va startup ekotizimini shakllantirishga harakat qilmoqda.

Yuqoridagi davlatlar tajribasi O'zbekistonning xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholini ish bilan ta'minlash siyosatida innovatsion yondashuvlarni joriy etishda muhim rol o'ynamoqda. Tajriba almashinuvi va xalqaro hamkorlik orqali O'zbekiston iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va yangi innovatsion imkoniyatlarni yaratishga intilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Axmedov, A. (2020). O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot va uning tadbirkorlikka ta'siri. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Nashriyoti.
2. Xolbo'taev, M. (2019). Xususiy tadbirkorlik va raqamli transformatsiya. Samarqand: SamDU Nashriyoti.
3. Karimov, S., & Toshpo'latova, D. (2021). O'zbekistonda kichik va o'rta biznesning innovatsion rivoji. Toshkent: Sharq Nashriyoti.
4. Lee, K., & Kim, D. (2017). Green Economy and Employment Opportunities in Central Asia. Seoul: KIEP Publishing.
5. Mirziyoyev, Sh. M. (2020). Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi va bandlik. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Matbuot Xizmati.
6. Ramazonov, B. (2021). Texnoparklar va innovatsion startaplar rivoji. Buxoro: BuxDU Nashriyoti.
7. Smith, A., & Jones, T. (2022). Entrepreneurship and Employment Creation in Developing Economies. London: Routledge.
8. Ismoilov, N. (2019). Agrobiznesda innovatsion texnologiyalar va bandlik masalalari. Toshkent: O'zbekiston Qishloq Xo'jaligi Nashriyoti.
9. Alimova, G. (2021). O'zbekistonda ekologik tadbirkorlik va uning iqtisodiy ta'siri. Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti.
10. Johnson, P., & Miller, R. (2020). Technological Innovation in Employment Structures. New York: Springer.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

